

і Конвенції МОП № 143 (1975 р.) «Про зловживання у сфері міграцій та про забезпечення трудящим-мігрантам рівних можливостей і повернення», що дасть змогу привести до правового поля на основі міжнародних норм правову відповідність участі України в світовому міграційному просторі, як рівноправного суб'єкта;

- запровадження обов'язкового страхування громадян України перед їхнім виїздом у трудові поїздки за кордон;

- вдосконалення інформаційної бази та організація вітчизняної системи обліку трудових міграційних міждержавних переміщень населення на основі змінених форм і системи державної статистичної звітності;

- реалізація реорганізації управлінських структур і міграційних служб, координація дій всіх заінтересованих міністерств, відомств та організацій щодо вдосконалення управління внутрішніми й зовнішніми трудовими міграційними потоками, боротьба з прихованим вербуванням робочої сили, торгівлею жінками, нелегальною міграцією.

1. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний, та національний виміри (понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика: Енциклопедія) / За ред. Ю.І. Римаренка – К.: Довіра, 1998. – 912 с.

2. Романюк М.Д. Теоретико-методологічні та практичні аспекти управління міграційним рухом насе-

лення України в контексті нової політичної ситуації // Формування ринкової економіки: 36. наук. праць: Спец. вип: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. “Демографічний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики”. – т. 2: Демографічні аспекти реформування та відтворення трудового потенціалу. – К.: КНЕУ, 2006. – С.14–24.

3. Победа Н. Міграція і пошук нових взаємодій. // Проблеми міграції. – 1999.– № 1 – С. 14–18.

4. Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. Демографічні перспективи України до 2025р. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1999. – 65 с.

5. Романюк М.Д. Міграції населення України: національні пріоритети та регіональна диференціація механізму регулювання // Економіка України. – 1999. – № 9. – С. 38–44.

6. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.:РВПС України НАН України. – 2002. – 206 с.

7. Романюк М.Д. Управління міграційним рухом населення – вимога сьогодення // Вісник Прикарпатського університету. Економіка.-Івано-Франківськ: Плай. – 2005. – Вип. 2. – С. 3–14.

8. Україна у цифрах 2005. Статистичний довідник / За ред. Осауленка О.Г. Державний комітет статистики України. К.: Консультант, 2006. – 248 с.

In the article the modern state and regional features of the internal and external migratory moving of population in the regions of Ukraine and regions of Galichina. are analysed Basic factors, orientation and volumes of migratory streams of permanent, pendulum, seasonal, oversea labour migration and emigration are examined. The ways of perfection of migratory traffic control of population are formulated.

Гришнова О.А.

ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК В СИСТЕМІ ПРІОРИТЕТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

В роботі обґрунтоване значення людського розвитку в системі пріоритетів регіональної соціально-економічної політики. Визначено та систематизовано чинники людського розвитку на місцевому рівні в Україні, що дозволить суттєво конкретизувати завдання регіонального рівня управління в галузі відтворення й розвитку людського потенціалу.

Ключові слова: людський розвиток, регіональна соціально-економічна політика, демографічні, соціальні, економічні, екологічні, організаційні чинники людського розвитку.

I. Вступ. Концепція людського розвитку стала найкращим здобутком людської циві-

лізації ХХ століття. У фокусі концепції людського розвитку знаходиться людина, якнайповніше задоволення її потреб, всебічний розвиток її здібностей. Розвиток суспільства з позицій цієї концепції означає не нагромадження матеріального багатства, а постійне розширення можливостей для задоволення фізичних і духовних потреб людей [1].

II. Постановка завдання. Метою функціонування економіки, політики, освіти, культури і усіх інших інституцій на регіональному (місцевому) рівні є забезпечення гідного людини рівня життя населення відповідної території з урахуванням місцевої специфіки на основі діючої державної політики. Проте ще і в наш час нерідко відтворення розгля-

дається переважно з позицій пріоритету матеріально-речового результату і недостатньо орієнтується на людський розвиток. В ході трансформації України в демократичну державу з громадянським суспільством і соціально орієнтованою ринковою економікою має бути закладено основи зростання ролі людини в суспільному житті та ролі людського капіталу в економічному розвитку. Цього можна досягти внаслідок визнання на всіх рівнях управління, передусім на місцевому, прогресивного розвитку самої людини як кінцевої і головної мети розширеного відтворення, як творчого, найефективнішого і дедалі зростаючого ресурсу економіки.

III. Результати дослідження. В системі цінностей української людини у пострадянський період відбулося чимало позитивних змін. Люди стали вільнішими, сміливішими, у них розширилися можливості вибору і місця навчання та роботи, і місця проживання, і способу життя загалом... Разом з тим, не можуть не хвилювати негативні зміни в системі цінностей людини, пов'язані з майже суцільною орієнтацією на розкручування та задоволення матеріальних потреб, на нагромадження багатства, що завдає прямої шкоди людському розвитку. У нашій відносно небагатій країні активно культивується ідеологія споживання в її найгірших проявах. В результаті ми маємо суттєві втрати у дуже багатьох аспектах людського розвитку: здоров'я, культурі, екології, послабленні сімейних зв'язків, врешті-решт зменшенні значення таких духовних цінностей як Любов, Дружба, Віра. Змінити країну чи змінити сім'ю стає так само просто, як замінити якусь річ. В нашому суспільстві не знають головної ідеї концепції людського розвитку (економіка, багатство існують для розвитку людей, а не люди — для розвитку економіки і нагромадження багатства). Зрозуміло, що цю тезу і не хочуть знати ті люди, хто заробляє надприбутки за рахунок розкручування матеріальних потреб населення — (проаналізуймо будь-який рекламний блок — корисного для людини рекламується не більше 10%). Однак особливо прикро, що ідей людського розвитку не знають і не задумуються над ними звичайні люди, пересічні українці, в результаті чого стають іграшкою, зручним матеріалом для виліплення спожи-

вача з безмежними потребами, а відповідно — і стурбованого заробітками слухняного працівника і байдужого до проблем країни та людської цивілізації громадянина.

Непомітно, але надійно ця ідеологія збагачення й споживання за 10 років полонила людей. Найкращі студенти й випускники найкращих університетів — розумні й працьовиті, дуже хороші люди — настільки орієнтовані на розвиток кар'єри та збільшення зарплати, що забувають або й не мають часу, та навіть бажання любити, створювати сім'ю, думати про долю країни, про своє призначення в цьому світі. Вік жінки при народженні дитини суттєво збільшився, і значно зросла кількість жінок, які не народжують зовсім. Успішність людського життя майже цілковито оцінюється матеріальними і кар'єрними здобутками. Звичайно, бідність не сприяє людському розвитку, але тут не йдеться про абсолютну бідність. Я маю на увазі ту бідність, про яку у Біблії сказано: «Бідний не той, хто має мало, а той, хто хоче мати більше» — це та ж ідея людського розвитку іншими словами — не може духовно зростати людина, стурбована постійним нарощенням матеріального багатства. Життя дає безліч шансів для духовного зростання, зміцнення здоров'я, радості, але цього не помічає людина, стурбована досягненням матеріальних цілей.

Що ж ми, як представники науки і освіти, що науково обґрунтовують майбутній розвиток суспільства і формують, вирощують його майбутню інтелектуальну еліту, можемо протиставити цим згубним тенденціям? Адже ми хочемо для нашого суспільства більше Добра і Любові, бо лише любов є справжнім, істинним багатством. Але за гроші не лише не купиш ні любові, ні радості, гірше того — людина конкуруюча, зорієнтована на успіх, що оцінюється виключно її доходами та багатством, втрачає саму здатність і бажання любити. Ми повинні змінити себе, нашу концепцію управління на всіх рівнях, наші підходи до виховання студентів відповідно концепції людського розвитку.

Розробка концепції людського розвитку дозволила сформулювати якісно новий, перспективний підхід до розуміння суспільного прогресу. Цей підхід зорієнтований на людину, на розширення можливостей її житте-

вого вибору. Він пропонує шляхи розв'язання дуже важливих соціально-економічних проблем, особливо актуальних для нашої країни в сучасних умовах розбудови незалежної держави; становлення ринкової (соціально орієнтованої) економіки, активізації глобалізаційних процесів. На основі концепції людського розвитку пропонується виважена і реальна система заходів, що базується на справедливішому розподілі виробничих активів і доходів, орієнтується на розширення можливостей розвитку здібностей і задоволення потреб людей, їхню активну участь в житті суспільства.

Концепцію людського розвитку може бути покладено в основу нової концептуальної моделі розвитку території, адекватної ідеям громадянського суспільства і соціально-ринковій економіці. Умови забезпечення людського розвитку пов'язані переважно із соціально-економічним станом місцевості. Людське життя проходить у конкретному населеному пункті, і стан життєзабезпечення, культури, демократичність і дієвість місцевої влади, природно-рекреаційні й економічні можливості в цьому населеному пункті визначальною мірою впливають на збереження й розвиток людського потенціалу. Разом з тим, накопичення і розвиток місцевого людського капіталу (за рахунок людського розвитку) та зростання віддачі від нього визначає розвиток самої території, можливості її економічного зростання і досягнення добробуту населення.

У цій роботі ми маємо на меті, розвиваючи концепцію людського розвитку та плекаючи її основоположні ідеї, визначити та систематизувати чинники людського розвитку на місцевому рівні в Україні, виявити їхню специфіку та тенденції розвитку, що дозволить суттєво конкретизувати завдання регіонального рівня управління в галузі відтворення й розвитку людського потенціалу.

Людський розвиток території відбувається під впливом множини чинників.

Для ефективного управління цим процесом велике значення має наукова класифікація цих чинників. Ми пропонуємо таку їх класифікацію:

- а) за рівнем впливу — макро-, мезоекономічні, територіальні й особистісні;
- б) за характером впливу — прямі і непрямі (опосередковані);
- в) за результатами впливу — позитивні і негативні (стимулятори і дестимулятори);

г) за характером впливу в процесі відтворення — інтенсивні, що збільшують можливості людського розвитку (можливості вибору людини) шляхом мобілізації внутрішніх резервів системи, тобто якісних параметрів, і екстенсивні, що збільшують показники людського розвитку за рахунок збільшення кількісних параметрів;

д) за змістом — демографічні, соціально-демографічні, соціальні, організаційні (політичні), економічні та екологічні. Використовуючи запропоновану класифікацію чинників людського розвитку, можна зробити детальну характеристику їхніх окремих груп, виділивши найсуттєвіші з них [2].

Перейдемо до класифікації чинників людського розвитку регіону *за змістом*.

До найсуттєвіших *демографічних* чинників людського розвитку на регіональному рівні належать: тривалість життя населення; статеві-вікова структура; темпи природного приросту населення, тощо. На перетині демографічних і соціальних чинників виділяється група *соціально-демографічних* чинників людського розвитку, до яких належать: стан здоров'я (захворюваності) населення регіону; чисельність зайнятого та безробітного населення; тривалість трудоактивного періоду життя; зовнішня (відносно цього регіону) міграція тощо. Демографічні та соціально-демографічні чинники мають прямий і переважно екстенсивний характер впливу на людський розвиток, тобто під їх дією змінюються передусім кількісні характеристики людського потенціалу. Винятком (інтенсивним чинником) є лише стан здоров'я населення.

До групи *соціальних* чинників людського розвитку регіону належать: рівень загальної освіти та професійної підготовки населення, можливості отримання освіти (загальної, професійної, додаткової) та підвищення кваліфікації, рівень культури, рівень розвитку соціальної інфраструктури тощо. Чинники цієї групи мають здебільшого інтенсивний характер, змінюючи якісні характеристики людського потенціалу регіону.

Групу *економічних* чинників людського розвитку регіону ми поділили на дві підгрупи: 1) чинники, які безпосередньо впливають на формування матеріального рівня життя населення. До них належать: реальні доходи населення регіону (в тому числі оплата праці,

соціальні виплати), їх співвідношення із аналогічними середньо українськими показниками, розподіл їх за групами населення (диференціація доходів), доступність товарів та послуг, економічна стабільність роботи місцевих підприємств, умови проживання, тощо; 2) чинники, що впливають на можливості людського вибору у сфері самозабезпечення. До них передусім належать кількісні та якісні характеристики попиту на регіональному ринку праці (або пропозиції робочих місць), що, у свою чергу, визначаються рівнем техніко-економічного розвитку регіону, загальною економічною кон'юнктурою та ефективністю управління на всіх рівнях.

Важливе значення мають і *екологічні* чинники людського розвитку, до яких належать: загальний екологічний стан регіону, якість питної води та продуктів харчування, природнокліматичні умови, санітарно-гігієнічні умови праці, рекреаційні характеристики території тощо. Територія України має як заповідні оази з надзвичайними можливостями для оздоровлення тіла і душі, так і забруднені, виснажені, депресивні, опалені радіацією землі. Зрозуміло, наскільки різні можливості прожити довге й здорове життя у населення таких різних територій. Екологічна привабливість місцевості дає їй вагомий переваги у розвитку туризму та багатьох пов'язаних з ним видів підприємництва, отож позитивно впливає і на можливості людського вибору у сфері самозабезпечення. Екологічні чинники дуже важко враховувати з двох основних причин: відсутності достовірних даних та відсутності адміністративних кордонів для поширення різного роду екологічних переваг і проблем. Однак це не дає нам права нехтувати такими суттєвими чинниками територіальної диференціації людського розвитку, а спонукає шукати можливості її адекватного врахування;

Економічні та екологічні чинники як прямо, так і опосередковано впливають на людський розвиток регіону, мають інтенсивний та екстенсивний впливи на його динаміку й ефективність.

Організаційні (політичні/владні) чинники на місцевому рівні діють ще відчутніше, ніж на рівні великих утворень. Культура і якість місцевого управління має багатогранний вияв у демократичності прийняття рішень, сприятливих умовах для розвитку місцевого

підприємництва, у доглянутості соціальної інфраструктури, доцільності й ефективності її використання, у підтримці місцевих талантів (передусім талановитої молоді), пропаганді здорового способу життя, турботі про дітей і повазі до ветеранів, духовності – з одного боку, і поширенні корупції, злочинності, агресивної поведінки, соціальних хвороб, шкідливих звичок тощо – з іншого. Організаційні чинники чинять переважно непряму дію, вони фактично «пронизують» усі інші групи чинників, визначаючи їх інтенсивність та позитивну чи негативну спрямованість. Однак, є серед них і чинник прямої дії – спрямованість і розміри (абсолютні й відносні) фінансування соціальних програм, за яким існують дуже суттєві відмінності на різних територіях України.

Всі перелічені чинники водночас з більшою або меншою інтенсивністю впливають на людський розвиток регіону, проте згідно концепції людського розвитку правомірно усі їх згрупувати у три основних блоки, що прямо і безпосередньо визначають і водночас відображають рівень людського розвитку: *матеріальний добробут населення, рівень освіти та культури, стан здоров'я населення*. Окремим блоком, на нашу думку, слід врахувати організаційні чинники людського розвитку — а саме — *ефективність фінансування соціальних програм*. Інші фактори справляють переважно опосередкований вплив і виявляються через ці основні чинники. *Матеріальний добробут населення* — це комплексна соціально-економічна категорія. За нашим підходом вона включає матеріальне становище людей, умови проживання родин, а також можливості людського вибору у сфері самозабезпечення. Вона відображає можливості доступу людей до матеріальних ресурсів, необхідних для гідного існування, для ведення власними силами того способу життя, який людина вважає кращим, наприклад, для підтримання і зміцнення здоров'я, для здобуття і розширення освіти, для долучення до інформації й культурних цінностей, для активної участі в житті суспільства. Згідно концепції людського розвитку слід враховувати, що матеріальний стандарт життя лише відкриває для людини можливості, однак не визначає використання цих можливостей.

Разом з тим, враховуючи загальний невисокий рівень життя абсолютної більшості

населення в регіонах України та результати попередніх наукових досліджень, слід визнати, що на теперішній час матеріальний добробут населення є найвагомішим чинником людського розвитку. Адже нестача матеріальних можливостей практично однозначно визначає низькі можливості реалізації людських потреб (не лише матеріальних), а отже, обумовлює загальний низький рівень людського розвитку.

Серед найвпливовіших чинників, які визначають людський розвиток, важливим є *рівень освіти і культури*. Соціально-економічна роль освіти й культури складна та багатопланова. Особливо зростає їх значення в період структурної перебудови, що супроводжується в нашій країні ще й кардинальними соціально-економічними змінами.

Отже, система культури, освіти та професійної підготовки, адекватна потребам прогресивного людського розвитку, має стати одним з головних пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону. Наразі ж масо суттєві відмінності у розвитку цієї системи між регіонами, що обумовлює й диференціацію людських можливостей набувати, розширювати й оновлювати знання для повноправної і багатогранної участі в житті суспільства. Можливість здобувати вищу професійну освіту недалеко від дому розширює вибір людини. Водночас дошкільна і загальна середня освіта мають бути зовсім близькими до споживача, тому це суто «місцеві» показники. З погляду зростаючого в наш час значення довічної освіти важливо враховувати доступність підвищення кваліфікації, здобуття додаткових знань і навичок на курсах в позаробочий час, розвиток позашкільної освіти і т. ін., що здійснюється майже виключно на місцевому рівні.

Хороший стан здоров'я населення – це стан комплексного фізичного, духовного та соціального добробуту, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад. Показники здоров'я (такі як структура населення за статусом здоров'я, захворюваність, смертність у різному віці і з різних причин та ін.) є однією з найважливіших складових людського розвитку. Більше того, стан здоров'я ще й детермінує ефективність формування та використання інших вимірів людського розвитку (освіченості та добробуту). Важливими чинниками зміцнення здоров'я є популярність фізичної

культури, поширеність здорового способу життя, доступність медичних послуг, важливими чинниками втрати здоров'я – шкідливі звички, неправильне харчування, несприятливі умови праці, моральне і психічне навантаження, малорухомий спосіб життя, тощо. Важливим чинником погіршення стану здоров'я населення є незадовільний стан навколишнього середовища. За логікою концепції людського розвитку його (розвиток) слід розглядати передусім як процес розширення людських можливостей (в даному випадку – можливостей прожити довге й здорове життя). Тому тут слід враховувати й основні демографічні показники а також екологічні й рекреаційні характеристики місцевості.

Важливим блоком чинників людського розвитку на регіональному рівні є соціальні програми, що здійснюються на даній території. Велике різномаяття характеристик населення (за віком, станом здоров'я, сферами трудової реалізації, життєвими цінностями тощо) вимагає виваженого диференційованого підходу до вибору і здійснення соціальних програм з метою забезпечення їх ефективності. *Фінансування таких програм*, на нашу думку, є вагомим чинником людського розвитку, однак нарощення фінансування ще не обов'язково означає збільшення ефективності, тож треба враховувати й інші показники.

Регіональні особливості, пов'язані з дією демографічних, соціально-демографічних, соціальних, економічних, організаційних, екологічних чинників, національно-культурних традицій, лежать в основі формування умов людського розвитку на рівні регіонів. Критерії й індикатори стану й умов людського розвитку повинні давати прозору, однозначно зрозумілу, важливу для прийняття управлінських рішень інформацію. При цьому важливе значення мають такі рівні порівняння: перший рівень – порівняння характеристик регіонального людського розвитку з так званими соціальними пороговими межами, тобто з нижчими з допустимих у державі (або в цивілізованому світі) показників. Другий рівень – порівняння показників регіонального людського розвитку з аналогічними показниками найбільш благополучних місцевостей країни або світу, які на даний час розглядаються як перспективні цілі. Третій рівень – порівняння показників

регіонального людського розвитку в динаміці з аналогічними показниками минулих періодів та з прогнозними стратегічними даними, аналіз імовірності досягнення їх. Такі порівняння важливі для усіх обраних для розрахунку індексу людського розвитку показників і це найкраще робити, застосовуючи для нормування різнойменних індикаторів людського розвитку формули з фіксованими мінімальними та максимальними значеннями, які б і означали відповідно соціальні порогові межі та перспективні цілі.

IV. Висновки. Аналіз динаміки основних показників регіонального людського розвитку, здійснений за даними Держкомстату України [3], показує, що між регіонами України спостерігаються значні диспропорції у значеннях окремих показників людського розвитку, що практично всі вони ще далекі від проголошених соціальних цілей, за багатьма напрямками відбувається погіршення ситуації. На *рис. 1* зображено значення регіонального індексу людського розвитку (РІЛР) та валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (ВРП) регіонів України у 2004 році. Як бачимо з рисунка, рівень виробництва не визначає рівень людського розвитку території. За винятком

Києва (який насправді некоректно порівнювати з регіонами) території, що мають найвищі рівні людського розвитку, не є лідерами у показниках ВРП, і навпаки. Наприклад, Донецька область, що посідає друге після Києва місце за показником ВРП, має передостанній рейтинг за рівнем РІЛР. Водночас Закарпатська область є лідером в показниках РІЛР, та третьою від кінця за значенням ВРП.

Це є ще одним з безлічі доказів того, що економічне зростання має бути не метою, а засобом цивілізаційного прогресу, а отже найважливішим завданням органів управління на всіх рівнях, і передусім на регіональному, є розширення можливостей людського розвитку. Адже саме на цьому рівні соціальна політика найшвидше і найдієвіше впливає на реальне життя населення.

Таким чином, проблема людського розвитку та розширення можливостей людей пов'язана з проблемою комплексного розвитку соціально-економічних регіональних систем загалом. Вона повинна посісти перше місце в системі пріоритетів регіональної політики. Важливою передумовою і показником рівноваги в економіці, злагодженості

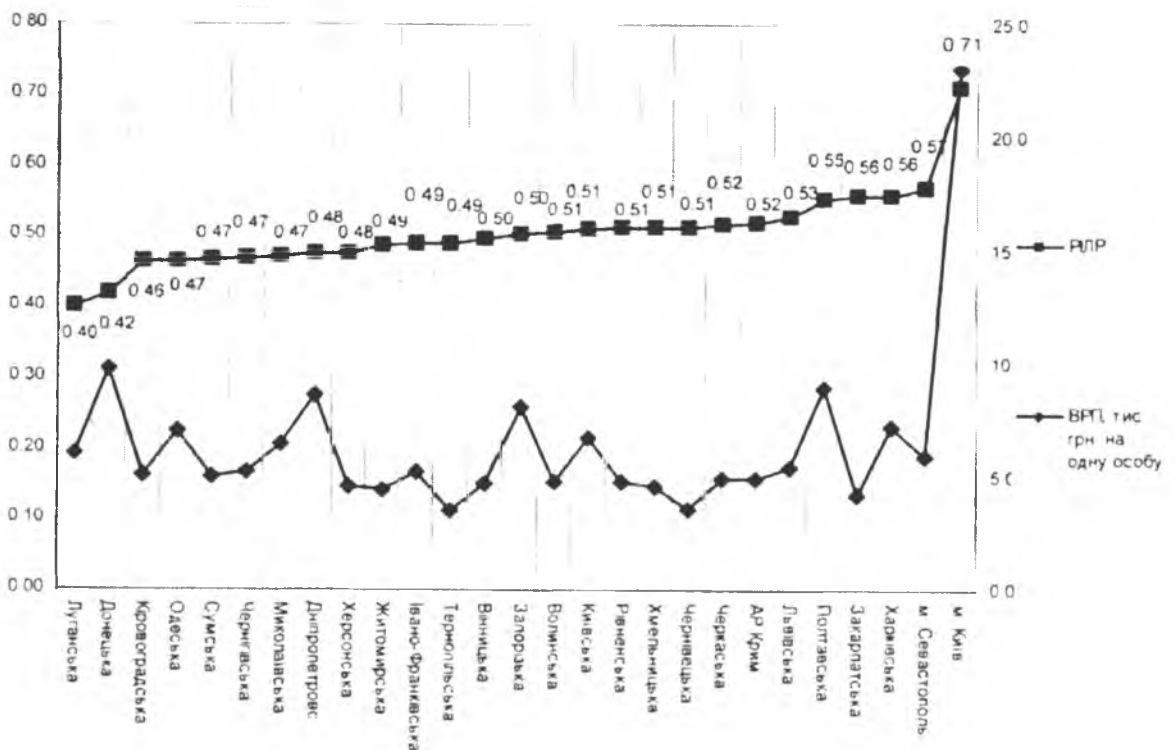

Рис. 1. Показники РІЛР та ВРП на одну особу за регіонами України, 2004 р.

процесів відтворення, збереження цілісності системи є збалансованість відтворення, з одного боку — людини і її можливостей, а з іншого — природи та речових елементів багатства.

1. Грішнова О.А. Людський розвиток: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.

2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

3. Регіональний людський розвиток: статистичний бюлетень./ Державний комітет статистики України. К – 2005. – 28 с.

The human development significance at the system of regional social-economic policy priorities is grounded in work. The human development factors at the local level in Ukraine are defined and systematized. That will permit to essentially concretize regional level management tasks at the human potential reproduction and development area.

Шижкін В.С.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ВАРІАЦІЇ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам оцінки рівня життя населення регіонів України. Автором запропонована ієрархічна система показників рівня життя населення та методика побудови інтегральної оцінки рівня життя регіонів України. В статті також наведені розрахунки індексу рівня життя населення за 2000 та 2005 роки.

Ключові слова: рівень життя, інтегральний показник, регіональна диференціація.

I. Вступ. Розвиток будь-якої складної системи завжди відбувається неоднорідно і цілком залежить від розвитку великих елементів цієї системи. Соціально-економічний розвиток країни, а тим паче країни з великою чисельністю населення, є дуже складною системою, швидкі темпи зростання в якій демонструють крупні елементи — регіони з найбільш сприятливими умовами для розвитку економіки: географічне розташування, наявність природних ресурсів, розвинутої промисловості, трудових ресурсів тощо.

Рівень економічного розвитку регіону має дуже великий вплив на рівень життя населення, оскільки один із базових аспектів – матеріальний добробут – має практично функціональний зв'язок з рівнем життя, а формування і розвиток інших аспектів визначається рівнем економічного розвитку та напрямками його розвитку. Так, високий рівень розвитку промисловості, що спостерігається у східних областях України, визначає високий рівень урбанізації в цих регіонах: майже 87% у порівнянні з 67,7% в середньому по

країні та менше 50% у західних областях [1]. Високий рівень урбанізації визначає забезпеченість населення більш комфортним житлом (умови проживання), доступністю закладів освіти та охорони здоров'я (соціальне середовище). Високий рівень урбанізації стимулює, на жаль, і негативні соціальні явища, такі як високий рівень злочинності, захворюваність на окремі види соціально небезпечних хвороб тощо.

Різний рівень економічного розвитку впливає на матеріальний добробут не лише працюючого населення, а й соціально незахищених верств населення. Це відбувається за рахунок того, що чим більший рівень ВДВ регіону, тим більша сума місцевих податків, яка дозволяє місцевим органам влади здійснювати доплати та надбавки різним категоріям населення. Значні податкові надходження до місцевих бюджетів дозволяють здійснювати будівництво соціального житла, поліпшувати існуючі умови житла населення регіону, а також розвивати соціальну інфраструктуру.

Дефініція «рівень життя населення» є складною економічною категорією, яка не може бути оцінена за допомогою одного показника. Багато дослідників, як вітчизняних так і закордонних, для оцінки рівня життя населення застосовують систему показників, яка включає в себе від 3 до 12 аспектів, що формують рівень життя населення, які в свою чергу описуються 20–70 показниками.

Іншою специфікою оцінки рівня життя на регіональному рівні є необхідність отримати рейтинг регіонів – від регіону з найвищим